

TÓTH SÁRA

Tágas térre tettél

A szerző irodalomtörténész, a Károli Gáspár Református Egyetem Anglisztika Intézet docense. Legutóbbi írását 2018. 12. számunkban közzöltük.

Visszatekintve lelki vándorutam három évtizedére, még mindig, sőt egyre inkább úgy tapasztalom, hogy a keresztény hit szép. Tágas térre tesz. Kitágítja, és nem összezsugorítja világomat. Épp a gyengeség, az összetörtség, az emberi esendőség által kapcsol be a kozmikus és egyben intim módon személyes szeretetáramlásba. Már itt megkezdődő és az öröklétbe nyúló beszélgetésbe hív.

Amikor az ember görcsösen próbálja megragadni a végtelent, az igazságot, a valóságot, az istenit, mindazt, ami felülmúlja őt, nem-hogy valódi kapcsolatba nem tud lépni mindezekkel, de éppen e görcsös igyekezet zárja ketrecbe, sőt, saját megtalált „istene” szorítja sarokba, saját „igazsága” börtönzi be.

Látom azokat, akikkel együtt indultam el. Van, aki elengedte a kezdő, gyermeki hit biztonsági fogódzóit, és nem riad el a végtelen személyes szeretettel való találkozás szédítő kalandjától. Egyre szebb és szabadabb, még ha ő maga nem is látja, hiszen paradox mód épp azáltal halad „felfelé”, hogy „lefelé” halad: belebocsátkozik emberi valóságába,¹ és pontosan ott, a részlegesség, az esendőség, a töredékesség mélypontján tágul világa végtelenné.

¹Lásd Anselm Grün –

Meinrad Dufner:

Mélyből forrásozo

elkísérés. Bencés Kiadó,

Pannonhalma, 2014, 33.

Látom azokat is, akik éppen azért mennek félre, mert tökéletességre, tisztaságra, száz százalékosan pontos igazságra vágnak. Ideálokra gyermekeknek és serdülőknek van szüksége. Talán azért maradunk sok tekintetben gyermetegek egész életünkben, mert félünk szembesülni az emberi lét korlátaival. Az ideálokat hosszú távon egyedül az *emberi* kizárásával, tagadásával lehet fenntartani. Ezért olyan *embertelen*, merev és elidegenítő a dogmatikus vallásosság. És ezért fut óhatatlanul tragikomikus ellentmondásba. A tiszta, embermentes objektivitás álmába csak úgy ringathatja bele magát, hogy a saját kicsike igazságát emeli erre a rangra.

A gyermeket a szülei — jó esetben — egy ideig óvják, elzárják a világ ijesztő bizonytalanságától. A hit gyermekkorában Isten idealizált apaként jelenik meg, aki megvéd a veszélyektől. De ebből a szakaszból ki kell nőni, különben egy picike, bár otthonos gyerek-szobában, vallási szubkultúrában találjuk magunkat. Hányszor hallani, hogy mi minden „veszélyezteteti” a hitünket. Hogyan zavarja össze a hívő fiataalt, amikor egyetemre kerül. Mi az, amit ne olvassunk, ne is lássunk, ne is vegyünk róla tudomást. Mert nem egyeztethető össze gyerekszobánk világával.

Többször kértek az elmúlt időben, hogy tartsak előadást — fiataloknak — a felnőtt hitről. Ezekre készülve gondolkodtam el, hol tartok én. Már amennyit ebből az ember maga láthat. Mindenesetre visszaneztem a megtett útra, és egy felismerés ellenállhatatlanul betöltött. *Nem tudom nem érezni, amit érzek. Nem tudom nem gondolni, amit gondolok.* Megkönnyebbülve elutasítom tehát a *sacrificium intellectust*. „Ordít-e a vadszamar a fűben, bög-e az ökör a takarmány mellett?”² *Az őszinte igazságkeresés nem fog elszakítani Istentől. Aki közelebb kerül a valósághoz, Istenhez is közelebb kerül.* Talán ezért térek vissza újra meg újra Jób könyvéhez.

²Jób 6,5–7. (Revideált, új fordítás: Kálvin Kiadó, Budapest, 2017.)

Aki megpróbálja gondolni, amit nem gondol, és érezni, amit nem érez, annak belső világa tönkremegy. Elfojtja az étellel, az Istennel, az egyházzal kapcsolatos haragját, kételyeit. Passzív agresszív lesz és merev, akivel már beszélgetni sem lehet. Csak deklarálni tud és cédulákat ragasztgatni. „Ha saját lelkemben elfojtom a hitetlenséget — írja Anselm Grün —, akkor könyörtelen leszek a nem hívőkkel szemben. Nem akarom, hogy mások hitetlensége elbizonytalanítson, ezért küzdenem és védekezniem kell ellenük.”³

³Anselm Grün – Tomáš Halík – Winfried Nonhoff: *Távol az Isten. Hit és hitetlenség párbeszéde.* Pannonhalmi Főapátság – Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2018, 31.

Azt láttam, hogy a spirituális felnőtté válás paradox folyamat. Egyrészt belebocsátkozás a részlegességbe, az esendőségbe, az emberi korlátokba. Másrészt folyamatos határfeszítés. Lebontom saját falaimat. Vagy inkább hagyom, hogy leomoljanak. Aztán átrakom őket. Kijebb teszem határaitam, nagyobb dobozt építek magamnak. Bár nem szívesen mozdulok ki a komfortzónámból, az élet általában közbeszól, jön egy üdvös válság, amikor nem működik az Istenről kialakított kép. *Deus semper maior.*

Tizenöt éves koromban valaki elhívott egy zárt, szinte szektás protestáns közösségbe: itt kezdődött hitbeli eszmélésem. Úgy vélték, a történelmi egyházakból kivonult a Szentlélek. Élénken emlékszem, milyen világtágító hatással volt rám, amikor elsőéves egyetemistaként elolvastam a *Luther Márton élete és kora* című könyvet, és rádöbentem: ez a Luther hívő ember volt. Aztán bekerülök egy konzervatív protestáns szellemiségű, de ökumenikus egyetemi keresztény diákszervezetbe. Belátom, hogy a reformátusok is lehetnek hívők. Sőt, a katolikusok is, az ortodoxok is. Majd amikor ugyanez a szervezet komoly fenntartásokkal viszonyul a karizmatikus mozgalomhoz, már érzem, hogy soha többé nem áll vissza a fejemben hívők és nem hívők (illetve eretnek hívők) szétválogatott, takaros rendje. Évekkel később, református lelkész férjemmel a jezsuita lelkiség hatása alá kerülünk. Ez segít házassági és egyéb válságainkban. Lelkigyakorlatokra járunk. A csendes, szemlélődő imádságot gyakoroljuk (amelyet végképp idegennek tart a legtöbb protestáns, hiszen a mi lelkiségünkben az írott ige és a prédikáció hallgatása, valamint a verbális ima a megszokott). De közben természetesen

⁴<http://www.evangelikalcsopot.hu/2019/05/09/az-evangeliumisag-mindenkor-jelen-volt-az-egyhazban-interju-szabados-adammal-az-evangeliumisag-lenyegerol-es-az-evangeliumi-evangelikal-mozgalom-eredeterol-multjarol-jelenerol-es-jojojerol/>

⁵Jn 3,8.

⁶Olivier Clément: *Kérdések az emberről. Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, Budapest, 2004, 41.*

⁷Lásd például Nicholas Lash: *Easter in Ordinary: Reflections on Human Experience and the Knowledge of God.* SCM Press, London, 1988.

⁸Lásd például George A. Lindbeck: *A dogma természetete. Vallás és teológia a posztliberális korban.* Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest, 1998; Nicholas Lash: i. m.

református közösségbe tartozunk. Kik vagyunk hát? A határok megint máshová kerültek.

Van-e határtalanság? Le lehet-e bontani minden határt? Határok nélkül nincsen identitás. Szabados Ádám protestáns teológus jegyzi meg a keresztyény hittel kapcsolatban, hogy ha rajzolunk egy kört, és nem tudunk olyat mondani, ami nincs a körben, akkor semmit sem állítunk róla. Akinek bármi az identitása, annak nincs identitása.⁴ Ez jól hangzik. Csakhogy a hit világában gyanúsán hatnak az ilyen lekerekített kijelentések. Például rögtön felmerül: Isten hol van ebben a képzetben? Őt is betesszük az általunk rajzolt körbe? A keresztyény azt jelenti: krisztusi. Vajon rajzolhat-e kört halandó ember a testet öltött Isten köré? Bezárhatja-e egy körbe a Szentlelket? „A szél fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön és hová megy: így van mindenki, aki a Lélektől született.”⁵ Hol van tehát a jól körbehatárolható keresztyény identitás? Mit is jelentenek ezek a váltig ismert, mégis titokzatos szavak? Isten munkálkodik a szívben. Zúgó szél iramlik tágas tereken. „A személy — írja Olivier Clément —, azért játszik össze az élő Istennel, mert olyan, mint ő: titokzatos, rejtélyes, megfoghatatlan.”⁶

A gyermeki hithez hozzátartozik, hogy elfogadjuk (protestáns közegekben inkább) a Biblia, vagy (katolikus közegekben inkább) az egyház hivatalos tanításainak mintegy tudományos objektivitását. A gyermeki állapotnak része, azt hiszem, az episztemológiai naivitás. Az én protestáns hagyományomban különösen fontosak az úgynevezett „üdvözítő igazságok”, az a ki nem mondott feltételezés, hogy a saját gondolataim üdvözítenek. A helyes tanítások elfogadása. Hit a fejben. Ezért a hitvallásnak, a tanoknak óriási a tétje. Azt hiszem, akkor léptem a boldog bizonytalanság tágasabb világába, amikor a Szentírást és a keresztyény hagyományokat, Ricoeur, Gadamer és mások nyomán úgy kezdtem látni és tapasztalni, mint korokon átívelő szent beszélgetést. Nem gondolok többé semmit „megbízható”, sőt, „tévedhetetlen” igazságnak az „isten” nevű tárgyról. Tanúságtételek vannak, amelyek találkozásokról számolnak be azzal, aki nem tárgy, sőt, meghatározó teológusok szerint⁷ nem is egy létező a sok közül, hanem minden lét alapja és forrása, de aki mégis személyként mutatkozik meg nekem (is).

Miért fontos akkor az egyház és a hagyomány? Mert nincsen nyers, értelmezésmentes tapasztalat. A nekem megmutatózó tapasztalatot nemcsak hogy keresztyény nyelven értelmezem és adom át, hanem már a tapasztalást magát is előzetesen formálja ez a hagyomány, amelyben benne találok magam.⁸ Azért vagyok keresztyény, mert aki nekem így megmutatkozik, arról hiszem, és az alapító szent szövegek tanúságtétele mentén meg is fogalmazom: a feltámadott Úr, akivel találkoztam, azonos a názáreti Jézus történelmi szemé-

lyével, akit az Írás és az egyházi emlékezet közvetít nekem. Azért vagyok keresztény, mert beléptem az egyetemes keresztény közösségekben folyó beszélgetésbe. Az értelmezés nem Isten és a lélek privát párbeszéde: történelmi, társadalmi meghatározottságainkkal, véges ségünkkel veszünk részt benne.⁹ Nem szükséges meddő hermeneutikai akrobatamutatványokhoz folyamodni, hogy összeegyeztessük a Szentírás különböző hangjait, sem az, hogy a hagyomány nagy klasszikusait vagy szőröstül-bőröstül elvessük, vagy kritikátlanul elfogadjuk, büszkén magunkra tűzve valamely „izmus” céduláját. De lehet hinni és remélni, hogy a sokféleség nem parttalan pluralizmushoz, hanem teremtő feszültséghez vezet, hiszen összeköt minket a Krisztussal való találkozás, ez az elsőprő erejű alapesemény, és az erről való tanúságtételek sokasága.

Ez az értelmező párbeszéd minden, csak nem elméleti. Mindent követel tőlem — életem a tét —, és mégis egyvalami elég: az Isten utáni égő vágyakozás, az igazság éhezése és szomjazása. Bízni abban, hogy Isten részt vesz a játékban. Ezért a görcsös vita az üdvözítő igazságokról tökéletesen elvétí a célt. Mert ez játék, bár a legkomolyabb. A lét igazságának játékában való részvétel.¹⁰ És mivel a valóság, melyről szó van, nem véges, a részvétel fő feltétele, ahogy Tomáš Halík cseh pap, a prágai egyetem professzora írja, a radikális nyitottság — értelmeknek és szívemnek nyitottnak kell maradnia.¹¹ És akkor valóban szent közösségben találok magam, gazdag és szabad leszek. Nem kell táborokba — tomista, barthiánus, kálvinista, arminiánus stb. — sorolnom magam. Lehetnek határozott teológiai meggyőződéseim, de hitünk klasszikusai mind partnereim a beszélgetésben. Először meg kell kísérlnem megérteni őket: nem a saját „hovatartozásomat” és védőbástyáimat megerősíteni, hanem kitenni magam a másság korrekciójának.¹² Ugyanakkor a megértés nem újramondás, hanem ahogy Gadamer mondja, mindig más-képp értés: újraértelmező elsajátítás.¹³ És egyben önmagam más-képp értése is.

Gazdagság. Nem válhat-e saját vallásom, saját spirituális hagyományom gazdagsága is akadályá utamon? Nem kell-e ilyen értelemben is átélni a lelki szegénységet? Vallásomról mint gazdagságról lemondani, nem kell-e a keresztény nyelvnek elhallgatnia, feloldódni a pőre csendben, a semmiben, hogy maradjon a valóság (Isten? semmi?) pusztá észlelése? „Amit nem tudsz, az az egyedüli, amit tudsz, és ami a tiéd, éppen az nem a tiéd, és ahol vagy, éppen ott nem vagy.”¹⁴ Ez az ijesztő kenózis, ez a szédület is része a spirituális útnak? Úgy birtokoljunk bármit, mintha nem birtokolnánk, ahogy Pál apostol írta.¹⁵ Úgy legyek keresztény, mintha nem is lennék az? Úgy legyek hívő, mintha nem is lennék az? A nagykorúságról gondolkodva vetette papírra e híres szavakat Bonhoeffer: „Isten színe előtt és vele együtt élünk Isten nélkül”.¹⁶

⁹David Tracy: *The Analogical Imagination: Christian Theology and the Culture of Pluralism*. SCM Press, London, 1981, 119.

¹⁰Eric Voegelin, idézi David Tracy: i. m. 126.

¹¹Tomáš Halík: *A gyóntató éjszakája. A kishitőség ellentmondásai posztoptimista korunkban*. Kairosz, Budapest, 2010, 25.

¹²David Tracy: i. m. 452.

¹³Hans Georg Gadamer: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlatja*. Osiris, Budapest, 2003, 332.

¹⁴T. S. Eliot: *Négy kvartett* (Vas István fordítása), <http://mek.oszk.hu/00300/00378/00378.htm>.

¹⁵1Kor 7,30.

¹⁶Dietrich Bonhoeffer: *Börtönlevelek*. Harmat Kiadó, Budapest, 1999, 170.

Tomáš Halík beszámol arról, hogy miután egy lelkes keresztény diákja a buddhizmus vonzásába került és évekre eltűnt Keleten, egyszer csak hazatért, meglátogatta őt az egyetemi dolgozósobájában: „Először úgy gondoltam, a kereszténységnek van igaza, aztán azt gondoltam, hogy a buddhizmusnak, és most megint azt gondolom, hogy a kereszténységnek.” Halík gratulál diákjának, hogy életútján alkalmazta a zen-bölcsesség egy darabját: „Eleinte úgy gondoltam, hogy a hegyek hegyek, és az erdők erdők, aztán úgy gondoltam, hogy a hegyek nem hegyek és az erdők nem erdők — s most újra látom, hogy a hegyek hegyek, és az erdők erdők.”¹⁷

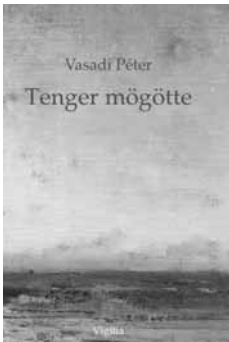
¹⁷Tomáš Halík:
i. m. 121–122.

Hogyan is mutatkozhat meg a végtelen a végesnek? Az egyetemes a részlegesnek? Úgy, hogy alászáll a végesbe és a részlegesbe. És nekünk nincs is másunk: ez a pillanat, ez a hely, ez a kultúra, ez az élet. Egy fiatal názáreti lány igent mond: ő és nem más. Akkor és ott és nem más-kor. Ábrahám, Izsák és Jákob Istene. A názáreti Jézus. Nincsen egyetemes (értsd általános) Isten. A határtalan egy pontba sűrűsödik.

Tomáš Halík ezt „másodlélegzésű” kereszténységnek nevezi. Paul Ricoeur második naivitásnak. Nem Urunk hívása-e, kérdezi Halík, hogy életünk során „megmerítkezzünk és elmélyedjünk abban, ami idegen, ami más — és aztán megváltozva, átváltozva, képessé válva más, teljesebb látásmódokra” térjünk vissza?¹⁸ Én nem tettem kirándulásokat más vallásokba. De megtapasztaltam vallásom és vallásosságom elengedésének egyszerre ijesztő és felszabadító pillanatait. Élni és vállalni, ami a sajátom, és mégis benne maradni ebben az elengedésben. Isten nem keresztény. És nem is a vallás istene. És akkor megtörténik, hogy visszakapja az ember az egészet. Máshogyan és mélyebb szinten. Itt és most. Az enyém. Ez a hagyomány, ez az egyház, ez a hit. Ez a Krisztus. Minden itt van. „És az lesz kutatásunk vége — írja T. S. Eliot a *Négy kvartett* utolsó soraiban —, ha megérkezünk oda, ahonnan elindultunk. És először ismerjük fel azt a helyet.”

¹⁸Uo. 137.

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

VASADI PÉTER
Tenger mögötte

Vasadi Péter legutolsó, *Csend születik* című kötete 2016 tavaszán jelent meg a Napkút Kiadó gondozásában. Az ezután született verseit egy fekete színű, „Új versek, 2016. IV.-” felirattal ellátott dossziéba gyűjtötte. Könyvünk ennek a dossziénak az anyagát, vagyis a költő életének utolsó bő másfél évében írt költeményeit tartalmazza.

Ára: 1.900 Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető:

1052 Budapest, Piarista köz 1. Honlap: www.vigilia.hu

Telefon: 36-1-486-4443 E-mail: vigilia@vigilia.hu